

До спеціалізованої вченої
ради ДФ 35.051.103
у Львівському національному
університеті імені Івана Франка

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертаційну роботу
Стаховича Андрія Станіславовича
«Державне регулювання відтворювальних процесів
у сільському господарстві України»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 073 «Менеджмент»
(галузь знань 07 «Управління та адміністрування»)

Актуальність теми дослідження

Науково-практичне обґрунтування пріоритетів державного регулювання відтворювальних процесів у сільському господарстві України в сучасних умовах є одним з найважливіших напрямів реалізації наукової думки. Це завдання особливо актуалізується в наш час такими причинами: по-перше, протягом 2020-2023 року у глобальному вимірі ми стикнулись з глобальною пандемією та небачено жорстокою війною, які примушують нас по-новому глянути на особливості розвитку сільського господарства та його роль в економіці; по-друге, розвиток негативних тенденцій у агропромисловому секторі зумовлений проведенням активних військових дій у тих регіонах нашої країни, у яких сконцентровані значні виробничі потужності, і, як наслідок, екологічно-економічними катастрофами, тож відновлення земельних ресурсів у післявоєнний період стане особливим викликом перед органами державної влади; по-третє, видозмінилась роль держави у вигляді органів державної влади у забезпеченні розвитку суспільства, її інструментів регулювання конкурентоспроможності як окремих підприємств, організацій та установ, так і країни у цілому, особливо у сфері агропромислового виробництва; по-четверте, відтік працездатного населення через війну стане ще одним викликом у відтворенні людських ресурсів нашої країни; по-п'яте, тривалий всесвітній карантин призвів до стрімкого розвитку цифровізації праці і життя, впровадженням новітніх технологій в усіх сферах життєдіяльності, що теж впливає на особливості відтворювальних процесів у сільському господарстві; по-шосте, прагнення України стати частиною ЄС зумовлює необхідність пристосування усіх сфер економіки до європейських стандартів і спільних політик, зокрема і у сільському господарстві.

Тож процеси відтворення у сільському господарстві в умовах сучасних викликів потребують глибшого теоретичного дослідження, розробок інструментарію й обґрунтування нових напрямів державного регулювання

щодо відновлення сільського господарства і воєнний та повоєнний періоди. Зазначені проблеми визначають актуальність дослідження процесів відтворення у сільському господарстві і потребують пошуку удосконалення ролі держави у цьому процесі при мінливому глобальному та національному середовищах.

Здобувач проводив наукові дослідження, які безпосередньо пов'язані з науковою тематикою кафедри менеджменту Львівського національного університету імені Івана Франка, а отримані результати знайшли відображення у науково-дослідних роботах за держбюджетною темою «Управління конкурентоспроможністю агропродовольчої продукції в господарській системі України» (номер державної реєстрації 0120U101814). Зокрема, здобувач запропонував застосовувати інтегральний таксономічний показник (коефіцієнт таксономії) для проведення оцінки ефективності відтворювальних процесів у сільському господарстві в Україні.

Ступінь обґрунтованості й достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Наукові результати, що одержані Андрієм Стаховичем і винесені на захист, є достатньо обґрунтованими. Вони полягають у розробці теоретико-методологічних і науково-практичних засад та рекомендацій щодо підвищення ефективності державного регулювання відтворювальних процесів у сільському господарстві України в умовах сучасних викликів.

Безсумнівною є достовірність основних положень дисертації, цінність для науки і практики висновків і пропозицій, оскільки базою для них є глибоке вивчення дисертантом сучасних теоретико-методологічних і практичних проблем економічної теорії, макроекономіки, менеджменту та адміністрування, грамотному використанні сучасних методів дослідження, достовірної інформаційної бази (міжнародних та вітчизняних нормативних документів, статистичних матеріалів Державної служби статистики України, звітів міжнародних організацій).

Робота виконана на основі комплексу загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, зокрема використано: *структурно-функціональний аналіз* та *логічне узагальнення* для розгляду поняття «відтворення» через його економічну природу у працях класиків економічної науки; *метод єдності історичного та логічного підходу* дозволив виявити взаємозв'язок між поняттями «відтворення» та «процес суспільного відтворення» та виокремити власне бачення поняття відтворювального процесу у сільському господарстві. *методи теоретичного узагальнення та порівняння* застосовано для уточнення понятійного апарату; *метод групування* використано для визначення чинників, що впливають на процеси відтворення у сільському господарстві в Україні; *метод статистичного аналізу* застосовано для діагностики сучасного стану розвитку сільськогосподарського виробництва в Україні, а також для аналізу показників відтворювальних процесів у сільському господарстві; у результаті застосування *компаративного аналізу* проведено

узагальнення позитивного досвіду розвинених країн в обґрунтованому регулюванні відтворювальних процесів у сільському господарстві; *графічні методи* – для наочного відображення результатів дослідження; *таксономічний аналіз* використано для визначення загальної економічної ефективності регулювання відтворювальних процесів у сільському господарстві, а саме розрахунку таксономічного показника загальної ефективності відтворення.

Враховуючи викладене вище, можна констатувати, що всі наукові положення, рекомендації та висновки, викладені в дисертаційній роботі Андрія Стаховича, належним чином обґрунтовані, достовірні, а також мають теоретичну цінність та прикладну значущість. Тема дисертації відповідає профілю спеціальності 073 «Менеджмент».

Новизна наукових положень і отриманих результатів

У дисертації Андрія Стаховича представлені результати вирішення важливої наукової проблеми через розробку науково-практичних рекомендацій стосовно трансформації державного регулювання відтворювальних процесів у сільському господарстві, що має важливе наукове та практичне значення.

Основні положення дисертаційної роботи, що визначають її наукову новизну, полягають у такому:

– *удосконалено* бачення поняття відтворювального процесу у сільському господарстві, а саме інтерпретовано відтворювальний процес у сільському господарстві як цілісний, багаторівневий, безперервний процес виробництва, продуктивного обміну, розподілу і споживання сільськогосподарської продукції, в основі якого є відтворення землі, праці і капіталу, що формують специфіку сільськогосподарської галузі і зумовлюють необхідність його державного регулювання з метою забезпечення продовольчої безпеки держави та її економічної й соціальної стабільності;

– *уточнено* понятійно-категоріальний апарат дослідження відтворювальних процесів в сільському господарстві в Україні, зокрема, здобувач конкретизував зміст понять «відтворення», «процес суспільного відтворення», «інструментарій державного регулювання відтворювальних процесів в сільському господарстві» та їх змістовних і кореляційних зв'язків;

– *модернізовано* науково-прикладні засади впливу нормативно-правового регулювання на відтворення робочої сили в сільському господарстві, який, на відміну від існуючих, здійснюється опосередковано через вплив на соціальну, економічну, демографічну, культурну політики та політику зайнятості, шляхом регулювання процесів, пов'язаних із її формування, реалізацією і збереженням найбільш активного та здорового й освіченого населення;

– *розвинуто* науковий підхід до оцінки ефективності державного регулювання відтворювальних процесів в сільському господарстві в Україні через призму глобального індексу продовольчої безпеки, економічної

доступності, фізичної доступності, якості та безпеки, забезпечення природними ресурсами;

– *удосконалено* методологічний підхід до трактування поняття “державне регулювання відтворювальних процесів у сільському господарстві”, що являє собою цілеспрямовану дію державних органів на ринковий механізм з метою забезпечення населення продуктами харчування відповідної якості, за рахунок ефективного використання наявних факторів виробництва без порушення економічної, соціальної та екологічної рівноваги;

– *деталізовано* методику таксономічного аналізу, а саме розрахунок коефіцієнта таксономії для оцінки загальної економічної ефективності відтворювальних процесів у сільському господарстві в Україні, що дозволило при її комплексній економічній оцінці поєднати різноманітні показники відтворювальних процесів через призму трьох факторів відносно нормативного вектора-еталона та визначити загальну ефективність відтворювальних процесів у сільському господарстві в Україні протягом досліджуваного періоду;

– *розвинуто* рекомендації щодо застосування практики досвіду країн світу щодо використання конкретних важелів та інструментів регулювання відтворювальних процесів у сільському господарстві.

Зазначені наукові положення вносять нові підходи та результати у науку про розвиток сільського господарства.

Практичне значення виконаного дослідження

Практичне значення дослідження Андрія Стаховича полягає в тому, що основні положення, висвітлені автором у роботі, доведено до рівня методичних розробок та прикладних рекомендацій, що є підґрунтям для подальших досліджень питань державного регулювання відтворювальних процесів у сільському господарстві України, забезпечують методичну основу для її оцінки у розвитку економіки у військовий час, а також відіграють важливу роль у визначенні основних напрямів підвищення її ефективності підчас повоєнної розбудови нашої країни.

Науково-методичні та практичні рекомендації, спрямовані на обґрунтування напрямів державного регулювання відтворювальних процесів у сільському господарстві України, знайшли застосування в практичній діяльності Департаменту економічної політики Львівської обласної державної адміністрації (довідка про впровадження результатів дисертаційної роботи № 1-52/161 від 03.04.2023); ТОВ «ОТП Лізинг» (довідка про впровадження результатів дисертаційної роботи від 03.04.2023 р.); ПуАТ «Акордбанк» (довідка про впровадження результатів дисертаційної роботи від 03.04.2023 р.); ТОВ «Український медовий дім» (довідка про впровадження результатів дисертаційної роботи від 04.04.2023 р.), а також в освітньому процесі Львівського національного університету імені Івана Франка (довідка про впровадження результатів дисертаційної роботи № 909-Н від 05.04.2023 р.).

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації

Дисертаційна робота Андрія Стаховича є результатом наукових досліджень здобувача у галузі обґрунтування пріоритетних напрямів державного регулювання відновлювальних процесів у сільському господарстві України. За матеріалами дисертації опубліковано самостійно та у співавторстві 13 наукових праць, серед них: 6 статей у наукових періодичних виданнях (у т.ч. 1 із них – у іноземному виданні, віднесених до періодичних видань), 7 праць апробаційного характеру.

З них, відповідно до вимог п. 8 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, загальний обсяг публікацій, що належить особисто автору, становить 4,33 ум.-друк. арк. У наукових працях, опублікованих у співавторстві, особистий внесок здобувача визначено чітко, відповідно до встановлених вимог.

Наведені у дисертаційній роботі розробки Андрія Стаховича одержали позитивну оцінку на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Опубліковані наукові праці здобувача, які зараховані за темою дисертації, відповідають вимогам п. 8 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Анотація дисертації відображає основні наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані в роботі.

Структура та обсяг дисертації

Повний обсяг тексту дисертації Андрія Стаховича становить 269 сторінок друкованого тексту (обсяг основного тексту дисертації становить 200 сторінок), складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

Дисертаційна робота містить 43 таблиці, 26 рисунків, список використаних джерел, що налічує 221 найменування на 21 сторінці, 1 додаток на 4 сторінках.

Структура дисертаційної роботи Андрія Стаховича є цілісним і логічним науковим дослідженням, з коректним застосуванням наукового стилю та мови. Стиль викладення матеріалу чіткий та послідовний.

Оформлення дисертації відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України до кваліфікаційних наукових робіт на здобуття наукового ступеня

доктора філософії відповідно до Наказу МОН України від 12.01.2017 р. №40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 31.05.2019 р.).

Сукупність наукових положень, висновків і рекомендацій, викладених у дисертаційній роботі, та їх практичне значення дають змогу зробити висновок про завершеність, цілісність і структурованість дисертації Андрія Стаховича.

Дотримання правил академічної доброчесності

У дисертації Андрія Стаховича за результатами перевірки не виявлено ознак академічного плагіату. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело. Звідси можна зробити висновок про відсутність порушень академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження по дисертації

Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу Андрія Стаховича, слід зазначити деякі зауваження і побажання, виділити окремі висновки автора, що, на мою думку, є дискусійними і потребують подальшого обґрунтування.

1. Робота значно б виграла, якби автор дослідив вплив війни на відтворювальні процеси у сільському господарстві, та запропонував можливі підтримувальні заходи державного впливу на сільськогосподарського виробника у складних умовах війни.

2. Обґрунтовуючи необхідність державного регулювання відтворювальних процесів у сільському господарстві, на мою думку, автору слід більше уваги приділити змішаному саморегулюванню, оскільки, на думку багатьох економістів, саме воно демонструє найвищу ефективність у перехідному процесі.

3. Аналізуючи фінансове забезпечення відтворювального процесу автору слід було більше уваги приділити інвестиціям як джерелу фінансування відтворення у сільському господарстві.

4. У списку літератури подекуди зустрічаються російські джерела, які здебільшого є абсолютно застарілими та такими, що не представляють наукової цінності.

5. У таблиці 3.6 аналізуючи ефективність використання основних засобів в сільському господарстві автором нічого не сказано про використану для цього методику.

Разом з тим, наведені зауваження не знижують достатньо високий науковий рівень дисертації та не впливають на її загальну позитивну оцінку, а дискусійні положення можуть бути підставою для наукового обговорення на захисті та продовження здобувачем досліджень за обраним напрямом.

Висновок про відповідність дисертації вимогам Міністерства освіти і науки України

Дисертаційна робота Андрія Стаховича на тему: «Державне регулювання відтворювальних процесів у сільському господарстві України» за своїм змістом і структурою є завершеною, цілісною, самостійно виконаною кваліфікаційною науковою працею, в якій викладено нові науково обґрунтовані результати проведених здобувачем досліджень, що мають важливе значення для розвитку економічної науки й практики, зокрема щодо комплексного дослідження теоретико-методичних засад і розробки практичних рекомендацій щодо відтворювальних процесів у сільському господарстві України.

Отримані здобувачем результати та запропоновані нові рішення, рекомендації та висновки є достовірними та всебічно обґрунтованими.

Дисертація виконана на високому фаховому рівні, її зміст відповідає обраній темі дослідження та профілю спеціальності 073 «Менеджмент». Поставлену мету досягнуто, а визначені завдання вирішено.

Дисертаційна робота характеризується єдністю змісту та структури й повною мірою відображає особистий науковий внесок здобувача.

Опубліковані Андрієм Стаховичем наукові праці та анотація повністю відображають зміст цього наукового дослідження, головні результати дисертаційної роботи, її наукову новизну та практичне значення.

За рівнем наукової новизни, теоретичним і практичним значенням отриманих результатів, структурою, мовою та стилем викладення матеріалу дисертація Андрія Стаховича відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, із змінами від 21 березня 2022 року № 341) та наказу МОН України від 12.01.2017 року № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації».

Таким чином, можна зробити висновок про те, що дисертація «Державне регулювання відтворювальних процесів у сільському господарстві України» відповідає встановленим вимогам, а її автор, Стахович Андрій Станіславович, заслуговує присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 073 «Менеджмент» (галузь знань 07 «Управління та адміністрування»).

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри економічної експертизи
та землевпорядкування Західноукраїнського
національного університету

Язлюк Б. О.